

Oponentský posudek diplomové práce

Magisterský program RS UK FHS v Praze

Název práce:

Etická dilemata v sociální práci z pohledu sociálních pracovníků ve veřejné správě (sociálních kurátorů)

Jméno studenta: Bc. Michal Volák

Zaměření studia: supervize

Posudek vypracoval: PhDr. Martin Hajný, Ph.D., dne 8. června 2017

Hodnocení: velmi dobře

V přehledové části se autor zabývá především hodnotami sociální práce, jejich možným konfliktem, dále rolí a identitou sociálního pracovníka. Rozebírá relevantní etické kodexy, vzájemně je srovnává a dává do souvislosti s praxí sociálního pracovníka ve veřejné správě. Jde o velmi komplexní a vyčerpávající text, který uceleně a ve vzájemných souvislostech pojímá obecný a teoretický kontext zadané problematiky.

Autor chce zkoumat etická dilemata, prožívání a řešení z pozice sociálních kurátorů a uvádět je do souvislosti s hodnotami a normami, která hledá v etických kodexech, které by je měly upravovat. Autor zdůrazňuje, že kodexy stanovují, co by měly sociální pracovníci následovat, ale již neposkytují vodítka a nástroje, problémy či dilemata řešit (krom konzultací v rámci supervize). Z textu je zřejmé, že se přiklání ke kritikům, který poukazuje na obecný charakter kodexů, na to že umožňují pouze „nahlédnutí do etické problematiky“. Rozvíjí tento názor i tím, že nepřipravenost skutečného „použití“ kodexů spočívá i v tom, že předpokládají existenci závazného členství v organizacích, které kodexy reprezentují. Bez takového členství pak není ani možné naplňování hodnot kontrolovat, podporovat či vymáhat.

Výzkumná část

Text výzkumné části je živější, konkrétnější s řadou podnětných postřehů. Z popisu praktického postupu jsem si ale nemohl utvořit konkrétní představu průběhu rozhovoru a stejně tak proces jejich zpracování nebyl podle mého dostatečně popsán. Oproti tomu mám dojem, že ve výstupech z nich autor nadměrně zobecňuje, aniž by svá tvrzení opřel o konkrétní položky, ze kterých vycházel či jejich četnost nebo významnost. (například „hra na švejkování, přeceňování vlastní moci či pocit výjimečnosti sociálních pracovníků). Při obhajobě by proto mohl autor přiblížit vlastní metodu práce s rozhovorem a jeho zpracováním.

Ve všech dilematických identifikovaných momentech se podle mne jedná o distribuci odpovědnosti – ať už při utváření kontraktu nebo strategii spolupráce s klienty. Autor jako první strategii řešení dilematické situace uvádí tzv. Hru s otevřenými kartami. Pokud to správně chápu, jedná se o projev otevřeného a respektujícího vztahu s klientem, ve kterém jde mimo jiné o strategii směřující k vyvážené dělbě odpovědnosti. Možná by se hodnoty obsažené v takovém výchozím postoji daly zřetelněji a specifičtěji označit?

Zajímavě zachycený vzorec rozhodování a chování, který autor nazývá „švejkováním“ jistě výstižně popisuje některé následky konfliktu rolí a odpovědnosti. Jako čtenář jsem si připadal zaujat výstižným popisem „hry“, méně jsem se však dozvěděl o hodnotách v jejím pozadí.

Při utváření postojů sociálních pracovníků a jejich rolí podle mne spolupracuje více faktorů – vymezení jejich kompetencí a reflexe jejich dovedností kupříkladu. Autor se, jistě v duchu tématu, odkazuje k hodnotám a zájmům jednotlivých stran. Pro komplexnější obraz faktorů v daných situacích by stále ale zvažovat a zmínit i ty další.

Rozhovory a výsledky jejich zpracování potvrzují minimální praktický význam etických kodexů, který vyznívá už přehledové části. Podnětně zní zmínka o „osobních kodexech“, škoda že pravděpodobně rozsah práce, snad i délka rozhovorů, neumožnil víc takové autonomně vzniklé útvary zachytit.

Určité doplnění či doložení zdrojů by chtělo tvrzení v samotném závěru: "Mezi sociálními pracovníky ve veřejné správě a sociálními kurátory je silný pocit vlastní moci nad sociální situací klienta. Zároveň sami sebe vymezují vůči ostatním zaměstnancům úřadu i sociálním pracovníkům jiných organizací."

V diskusi práce autor tvrdí, že sociální pracovníci se považují za výjimečné a přebírají roli zachránce. Chybí zde ale to, jak autor vlastně rozlišuje roli "zachránce" a roli "pomáhajícího". Při použití schématu Karpmanova trojúhelníku se navíc nabízí otázka indoktrinace sugestivním modelem rolí.

Identifikované situace, kdy sociální pracovníci prožívají etické dilema:

- Rozhodování o míře převzetí zodpovědnosti za klienta,
- rozhodování o zvyšování či nezvyšování nároků na klienta,
- rozhodování o způsobu další práce s klientem, když dosavadní práce nevede k cíli,
- uvažování o zásluhovosti klienta jako dilema

Pro mne je nesnadné důsledně rozlišovat, co je v daných "dilematech" otázka správného profesionálního odhadu, metody práce, diagnostiky situace/případu a co je v ní "etické". Nevím, jestli to že je za „etické“ označili respondenti, rovnou brát jako fakt, že o etická dilemata nutně jde. Z dotazování na zdroje v oblasti přirozeného sdílení, neformálního konzultování v týmu vyplývá zajímavý podnět – utváření určitých hodnotových ale i procedurálních norem v týmu a jejich tlak na jedince, který se pak může cítit méně „svobodný“. Škoda, že zde nejsou uvedeny pro ilustraci příklady takových norem.

V sebereflexi výzkumníka mi chybí reflexe dopadu vlastní subjektivity na proces získávání dat - například vzájemné interference rolí výzkumníka a sociálního pracovníka. Předpokládám, že výzkumník nevyhnutelně ovlivňoval vedení rozhovoru.

Po stránce formální lze v textu najít řadu nevýznamných překlepů.

Práce celá nevšedně uchopuje zajímavé téma, fungovaně ho uvádí v přehledové části. Design výzkumu je adekvátní ale vzhledem ke zmíněným výhradám ji hodnotím jako „velmi dobrou“.

V Praze 8. 6. 2017